УДК 378.016:811.11:004

Городнича Л.В.

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНТЕРАКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРНО ОРІЄНТОВАНИХ ЗАСОБІВ

У статті описується поняття інтерактивності навчання іноземної мови з використанням комп'ютерних засобів, систематизуються рівні інтерактивності, розкриваються її форми та визначаються вимоги щодо організації інтерактивного навчання студентів.

Ключові слова: *інтерактивність, комп'ютер, іноземна мова, студенти.*

Ключовим поняттям навчально-виховного процесу є інтерактивність. Деякі вчені поділяють засоби навчання на інтерактивні та неінтерактивні, підкреслюючи важливість цієї їх властивості в процесі реалізації дистанційного навчання. Останнім часом все більше уваги приділяється розробниками комп'ютерних програм збільшенню рівня інтерактивності в процесі їх застосування в інформаційно-навчальному середовищі, що впливає на якість сприйняття студентами навчального матеріалу. Одним з можливих способів надання процесу навчання іноземної мови інтерактивності є використання комп'ютерно орієнтованих засобів.

На думку багатьох вчених, діалог з комп'ютером у такому випадку необхідно будувати відповідно з психологічними принципами, які визначають спілкування, що має відбуватися природнім шляхом, нагадувати людське спілкування й не викликати тривожність та напругу. Аналіз науково-методичної літератури доводить, що питання впровадження персональних комп'ютерів у навчальний процес розглядалося низкою педагогів та методистів: обгрунтовані психолого-педагогічні передумови використання комп'ютерних технологій (В.П. Безпалько, І.М. Горелов, Є.І. Машбиць, K. Brown, M. Dehl, M. Grüner, T. Hassert, W.F.J. Stangl, B. Schölkopf); Б.С. Гершунський, Й.Я. Ривкінд дослідили методичний ракурс проблеми. Про актуальність розробки методик використання комп'ютерних програм свідчать докторські (Т.І. Коваль, П.І. Сердюков, С.В. Титова та ін.) та кандидатські (В.І. Варченко, Ю.М. Васіна, Л.С. Ісакова, О.В. Кисельова, В.В. Моторін, О.М. Ротанова, Л.А. Цвєткова, та ін.) дисертаційні дослідження.

Для теоретичного підтвердження нашої думки щодо ефективної організації інтерактивності навчання студентів іноземної мови в методичній літературі знаходимо загальні навчальні можливості технічних засобів навчання іноземної мови, які дозволяють: поповнити відсутність природного іншомовного середовища на всіх етапах навчання; повніше реалізувати принцип наочності; здійснювати навчання з урахуванням індивідуальних типологічних особливостей кожного; створити кращі умови для програмування і контролю; забезпечити прискорене формування і розвиток навичок слухового самоконтролю; максимально використати аналітичні й імітаційні здібності студентів, повніше мобілізувати їхні внутрішні ресурси; виконувати багато видів вправ з усіма одночасно.

Проте перш ніж розробляти комп'ютерні програми для навчання іноземної мови необхідно чітко усвідомлювати поняття інтерактивності навчання та її можливі варіанти. Тому метою нашої статті є розкритиособливостіорганізації інтерактивності навчання студентів іноземної мови з використанням комп'ютерних засобів.

Для реалізації мети дослідження виділено такі завдання: конкретизувати поняття інтерактивності навчання іноземної мови з використанням комп'ютера, систематизувати рівні інтерактивності використання комп'ютерних засобів у процесі навчання іноземної мови, визначити форми реалізації інтерактивності та описати вимоги здійснення її зворотного зв'язку.

У науковій літературі представлене широке тлумачення інтерактивності. Інтерактивність – це звичайний доступ того, хто навчається, до сторінки тексту через веб-інтерфейс і читання з неї деякого навчального матеріалу [6, с.12].Ю.І. Машбиць визначає інтерактивність як здатність комп'ютерного засобу навчання забезпечити вербальний чи невербальний навчальний діалог між людиною і комп'ютером, у результаті якого здійснюється обмін навчальними матеріалами та результатами його опрацювання [2, с.16].

На думку С.В. Титової,інтерактивність – це, по-перше, здатність людини активно впливати на зміст,зовнішній вигляд та тематичну спрямованість комп'ютерної програми або електронних ресурсів, по-друге, можливість спілкуватися, висловлюючи власну думку та дізнаваючись ставлення партнера [5, с. 104].

І.В. Роберт визначає інтерактивний діалог як взаємодію з програмною системою, яка відрізняється від діалогового, яка має за мету обмін текстовими командами та відповідями, реалізацію більш розвинутих засобів ведення діалогу (наприклад, можливість ставити запитання у довільній формі з використанням ключового слова), при цьому забезпечується можливість вибору варіантів змісту навчального матеріалу, режим роботи [4, с.182].

Значущість інтерактивності, на нашу думку, полягає в тому, що вона забезпечує навчальний діалог, гнучкість структури подання знань та певну автономію навчальної діяльності студента на занятті з іноземної мови. Інтерактивність, у свою чергу, сприяє реалізації інших дидактичних властивостей комп'ютерно орієнтованого засобу: комунікативності (можливість спілкування завдяки засобам електронного зв'язку); адаптивності (можливість забезпечувати сприятливі умови навчального процесу); продуктивності

(можливість зміни або доповнення інформації); креативності (можливість створювати що-небудь або знаходити вирішення проблеми на основі запропонованого матеріалу).

Отже, інтерактивність – широке поняття, яке не зводиться лише до можливості спілкування між людьми та має різні форми реалізації:

– взаємодія між учасниками навчального процесу за допомогою електронного зв'язку;

– часткова зміна комп'ютерно орієнтованого засобу завдяки активній взаємодії того хто навчається;

– здійснення контролю і самоконтролю за виконанням завдань.

При цьому необхідно пам'ятати, що форма взаємодії "студент–комп'ютер–викладач/студент" викликає більший інтерес з боку методики ніж форма "студент–комп'ютер", так як вона спрямована на формування розуміння в електронному навчальному середовищі. Можна беззаперечно стверджувати, що інтерактивність можлива лише в тому випадку, коли суб'єкт навчання має свободу вибору навчальних дій, а друга форма взаємодії має заплановані заздалегідь основи спілкування, відповіді, що обмежує діалог.

С.В. Титова виділяє кілька видів інтерактивності у навчальному процесі:

– інтерактивність зворотного зв'язку забезпечує можливість задати питання й отримати відповідь або проконтролювати процес засвоєння матеріалу;

– тимчасова інтерактивність дозволяє студенту самостійно визначати початок, тривалість процесу навчання та швидкість просування за навчальним матеріалом;

– порядкова інтерактивність дозволяє студенту визначати порядок використання фрагментів інформації;

– змістовна інтерактивність дозволяє студенту змінювати, доповнювати або зменшувати об'єм інформації;

– творча інтерактивність здійснюється у процесі створення студентом власного продукту (комп'ютерні вправи, тести, тощо) [5, с. 104–105].

Тобто, часткова та порядкова інтерактивність – це можливість виконання електронних завдань у довільному порядку протягом часу, необхідного для студента. У той час як змістова та творча інтерактивність навчального процесу під час вивчення іноземної мови передбачає створення веб-проектів, зміст яких повністю залежить від творчого потенціалу студента.

В методичній літературі пропонуються міжнародні рівні інтерактивності навчання іноземної мови з використанням комп'ютерних засобів:

– простий (пасивний) рівень характеризується мінімумом дій користувача, і, відповідно, невеликими функціональними можливостями інтерактиву. До цього рівня відноситься управління презентацією;

– обмежений рівень взаємодії з навчальним продуктом формулюється як процес, формулюється як процес, в якому студенти реагують на окремі навчальні запити. Типовим прикладом цього може слугувати тестування (альтернативного або множинного вибору);

– повний рівень інтерактивності відзначається розмаїттям реакцій учнів на багаточисельні навчальні запити та розширенням спектру способів взаємодії. У цьому випадку пропонуються маніпуляції з об'єктами на екрані, розпізнавання мовлення, складна навігація, що адаптується комп'ютером до рівня знань користувача;

– рівень реального масштабу часу характеризується залученням студента до взаємодії з середовищем, що моделює реальні об'єкти та процеси. Йдеться про повноцінне використання мультимедіа у середовищі, наближеному до віртуального [4, с. 30-31].

Деталізуємо кожен з рівнів інтерактивності:

Найпростіше уявлення про інтерактивність –"питання-відповідь", де питання – деякий сигнал від користувача, реакція – відповідь комп'ютера. Цей найпростіший варіант інтерактиву найчастіше використовується в електронних продуктах. Відповіддю на запит користувача можуть слугувати фрагмент тексту, фотографія, відео сюжет, тощо. В основі цього лежить добре проілюстрована електронна книга, аудіовізуальні елементи якої в основному саме ілюстрації – не інтерактивні об'єкти, що не змінюються, що не реагують на дії користувача. Основне навантаження здійснюється на текст, а ілюстрації його пояснюють. Навігація у цьому випадку по тексту лінійна, аналогічна до подорожі книгою з використання змісту. Відмінністю може бути те, що слова можуть бути виділені та відправляти користувача в інший розділ. Таку навігацію можна віднести до найпростішої реалізації гіпертексту. У багатьох вчених така організація роботи ставить під сумнів інтерактивність комп'ютерно орієнтованого засобу.

Наступний рівень інтерактивності базується на утворенні з найпростіших елементів типу "запит-реакція" ланцюгів, а потім більш складних структур типу "дерева". У кожній дотичній розгалуження визначається низка умов, серед яких користувач обирає потрібні та, в результаті, отримує фрагмент контенту, що відповідає обраним умовам та параметрам. Окрім спеціальних елементів керування навігацією, на цьому рівні використовуються усі можливості гіпертексту – від тлумачення понять до переходу по ключовим словам та словосполученням в тексти, що мають безпосереднє відношення до предмету, що розглядається. При чому у кожному новому фрагменті можуть міститися нові ключові слова.

Третій рівень інтерактивності визначається тим, що аналізувати умови переходу від одного фрагменту контенту до іншого може не лише користувач, але й комп'ютер. У цьому і полягає значення поняття "інтелектуальний" технічний засіб. Найпростішим прикладом може бути надання підказок. Більш відповідальним є рішення комп'ютера про рівень знань студента за результатами вхідного тесту та вибір інформаційних матеріалів, рівень складності завдань.

До наступного рівня інтерактивності можна віднести такі можливості навчального продукту як організація інтерактивну за допомогою аудіовізуальних елементів, тобто створення так званих активних графічних зон на екрані комп'ютера, заміні тексту на звукоряд, ілюстрований динамічним візуальним рядом.

Найцікавішим є недетермінований, варіативний підхід до отримання знань, що дозволяє користувачу зайнятися власною дослідницькою діяльністю. Для цього візуальні об'єкти та процесі мають бути активізовані: об'єкт можна переміщати або поєднувати, утворюючи нові комбінації, у процеси можна втручатися, спостерігаючи відповідні реакції.

Критично проаналізувавши міжнародні рівні інтерактивності навчання іноземної мови з використанням комп'ютера та вивчивши результати дослідження учених (Зайцевої О.Б., Кайсіної Г.В., Коваль Т.І., Кудрявцевої В.І., Мур М., Титової С.В., Якушиної К.В. та ін.), можемо виділити такі рівні інтерактивності комп'ютерно орієнтованих засобів навчання іноземної мови: відсутність інтерактивності, мінімальна інтерактивність, середня інтерактивність і високий рівень інтерактивності.

З розвитком комп'ютерних, мережних і мультимедійних технологій реалізація тою чи іншою мірою наведених вище характеристик інтерактивності в комп'ютерно орієнтованих засобах навчання визначає рівень їх інтерактивності. Електронна пошта й електронні версії паперових підручників, навчально-методичні матеріали, розміщені на веб-сторінках викладачів, які студенти використовують у навчальному процесі лише за їх запитами, є характерним прикладом комп'ютерно орієнтованих засобів з відсутньою інтерактивністю.

Але в більшості сучасних комп'ютерно орієнтованих засобах навчання (електронні підручники, дистанційні курси, інтернет-конференція та ін.) інтерактивний компонент присутній і допомагає в процесі організації навчання мати оперативний зворотний зв'язок студента з викладачем, керувати мультимедійними презентаціями, спілкуватися з іншими студентами під час виконання групових проектних робіт та практичних завдань.

У комп'ютерно орієнтованих засобах навчання забезпечення нелінійного доступу до інформації здійснюється з використанням гіпертекстової технології, що дозволяє організувати навчання кожного студента за індивідуальною траєкторією учіння в залежності від результатів виконання ним завдань.

Головною вимогою інтерактивного навчання в інформаційно-навчальному середовищі, на нашу думку, є організація зворотного зв'язку, що передбачає прищеплення студентам почуття самоповаги, особистої значущості, гідності; переконання у власних силах, здібностях, можливостях; поважне ставлення до студентів, незалежно від їх успіхів у навчанні; надання їм рівних можливостей у досягненні цілей навчання та виявлення активності в суспільній сфері; створення умов для особистої зацікавленості студентів у результатах процесу навчання (студент "сам себе вчить") тощо.

Керуючи пізнавальною діяльністю студентів на занятті, викладач не в змозі організувати постійний зворотній зв'язок з ними. Він встановлюється епізодично в більшості випадків під час опитування. Такий вид зворотного зв'язку прийнято називати зовнішнім. Студент, читаючи інструкцію до виконання завдання, часто не знає чи правильно він його зрозумів, виконує дію та засвоює матеріал. У підручниках не завжди знайдеш ключі для перевірки правильності виконання.

Внутрішній зворотний зв'язок, що ставить за мету інформування студента про його успішність, можливий за умови впровадження у навчально-виховний процес комп'ютерного засобу навчання. Лише правильно виконане завдання дозволяє перейти до наступного етапу.

Сигнали зворотного зв'язку можуть давати позитивне тлумачення дій студента, підсилюючи умовиводи, до яких він дійшов, та підкріплюючи набуті уміння. Такий вид називають позитивним зворотним зв'язком.

У той же час, вказуючи на помилковість або неточність виконання та не залишаючи той слід, що закладений у пам'яті студента безпосередньо у процесі виконання, відбувається негативний зворотний зв'язок.

В.П. Безпалько звертає увагу на одну значну різницю між зовнішнім та внутрішнім позитивним та негативним зворотним зв'язком: перший вид потрібен на нижчому рівні володіння контролюючою функцією учіння, в той час як другий ґрунтується на свідомій діяльності самого студента [1, с. 145–147]. Тобто на занятті з іноземної мови під час виконання завдань доцільно використовувати внутрішній зворотний зв'язок. А це можливо лише за умови навчання за допомогою комп'ютера, методично правильно організованого викладачем.

В.П. Безпалько виділяє чотири типи зворотного зв'язку, який можливо здійснювати за допомогою комп'ютера: інформаційний, навчальний, вирішальний, результативний [1, с. 148–151].

Кадри інформаційного зворотного зв'язку застосовуються у тому випадку, коли студент припускається помилок через свою неуважність, нечітке уявлення про виконання завдання та інші причини, що не пов'язані із засвоєнням навчального матеріалу. Вони не надають студенту відповіді у готовому вигляді, а змушують його самостійно здійснити пошук рішення. Кадри навчального зворотного зв'язку дозволяють довчити студента. Йому надається допоміжна інформація, у разі необхідності. Кадри вирішального зворотного зв'язку, не надаючи повної та правильної відповіді, містять роз'яснення та детальні коментарі для пошуку правильного рішення. Кадри результативного зворотного зв'язку надають можливість суб'єкту учіння зрозуміти, чи правильно він виконав вправу.

На нашу думку найважливішою характеристикою інтерактивності є здатність інформаційно-навчального середовища забезпечити оперативний зворотний зв'язок як реакцію на дію користувача.

Зупинимося детальніше на інтерактивності зворотного зв'язку, яка, на наш погляд, забезпечує найбільшу ефективність навчальної діяльності у процесі навчання іноземної мови. Можемо виділити два типи інтерактивності зворотного зв'язку.

Перший тип – інформація поступає від програми як відповідь на дії студента. Такий зворотний зв'язок характеризується оперативністю, дає можливість суб'єкту навчання створити усвідомлений висновок про успішність або помилковість навчальної діяльності, породжує рефлексію, стимулює подальші дії, допомагає оцінити та скорегувати отримані результати. Цей тип зв'язку має кілька рівнів реалізації:

– перший рівень – це констатація невірної відповіді результату виконання завдання без аналізу зробленої помилки та без будь-яких рекомендацій;

– другий рівень – це констатація неправильної відповіді на завдання без аналізу зробленої помилки, але з рекомендаціями загального характеру;

– третій рівень – це констатація неправильної відповіді та подача конкретних методичних рекомендацій для отримання правильної відповіді, а в деяких випадках і аналіз зробленої помилки.

Другий тип зворотного зв'язку – це реакція викладача або інших учасників навчального процесу (носіїв мови, партнерів по спілкуванню) на діяльність того, хто навчається. Він може бути як оперативним так і відстроченим, але до певної міри. В умовах телекомунікаційної взаємодії, коли невербальні канали спілкування учасників навчального процесу не використовуються, необхідно приділяти особливу увагу своєчасності цього зв'язку, його конструктивному та позитивному настрою. Забезпечення зворотного зв'язку – це реакція на результат діяльності партнерів. Планомірно та раціонально організований зворотний зв'язок під час виконання завдань надзвичайно важлива, так як сприяє формуванню стійкої позитивної мотивації навчальної діяльності студентів.

Інтерактивність зворотного зв'язку другого типу часто розглядається як один з засобів інтенсифікації процесу навчання іноземної мови. Відомо, що комунікативна функція мови є однією з основних функцій. Важливою умовою оволодіння іноземною мовою є щільністьспілкування нею, те як часто студенти використовують іноземну мову на занятті. Згідно з роботами авторів з проблем інформатизації освіти, найвищій рівень інтерактивності мають електронні засоби отримання інформації або телекомунікаційні технології Інтернету, що уможливлює створення максимально можливої щільності іноземної мови на занятті.

Власний досвід викладання доводить, що використання комп'ютерно орієнтованого засобу дозволяє частково забезпечити занурення студента в мовне середовище.

Аналіз проблеми забезпечення інтерактивності засвідчує, що про інтерактивність комп'ютерного засобу навчання можна говорити лише тоді, коли в ньому реалізуються під час навчально-пізнавальної діяльності студентів такі характеристики: забезпечення нелінійного доступу до навчальної інформації; адаптація комп'ютерної програми до особливостей студентів; забезпечення міжособистісного спілкування; оперативність суб'єкт-суб'єктних і суб'єкт-об'єктних зворотних зв'язків; забезпечення різних рівнів автономії студентів (часткової, обмеженої та повної) реалізацією в інформаційно-навчальному середовищі відповідних стратегії керування їх навчально-пізнавальною діяльністю під час позааудиторної роботи.

Розглянуте питання не вичерпує всіх аспектів інтерактивності навчання студентів іноземної мови з використанням комп'ютерів, адже організація навчального процесу потребує подальшої розробки комп'ютерних програм та оболонок з метою забезпечення його ефективності.

Використані джерела

1. Беспалько В.П. Программированное обучение (дидактические основы) / Владимир Павлович Беспалько. – М. : Изд-во "Высшая школа", 1970. – 300 с.
2. Машбиц Е. И. Компьютеризация обучения: проблемы и перспективы / Машбиц Е. И. – М. : Знание, 1986. – 80 с.
3. Мультимедиа в образовании: специализированный учебный курс / Бент Б. Андерсен, Катя Ван ден Бринк. –[2-е изд., исп. и доп.]– М. : Дрофа, 2007. – 224 с.
4. Роберт И.В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы, перспективы использования / Роберт И. В.– М.: Школа-прес, 1994. – 205 с.
5. Титова С. В. Теоретические основы компьютерно-информационной модели обучения иностранным языкам : дис. … докт. пед. наук : 13.00.02 / Титова Светлана Владимировна. – М., 2004. – 522 с.
6. Carlson R.D., Repmen J. Web-based interactivity / R.D. Carlson, J. Repmen // WebNet Journal. – 2000. –№1(2). – P. 11–13.

Horodnycha L.V.

INTERACTIVITY IN THE PROCESS OF TEACHING STUDENTS FOREIGN LANGUAGES WITH THE HELP OF COMPUTERS

The article describes the notion of interactivity in teaching foreign languages with the help of computers. The levels of multimedia interactivity, its types and the requirements to the interactive teaching process are presented.

Key words:*interactivity, computers, foreign language, students.*

Стаття надійшла до редакції 20.10.2013р.